

Van generatie op generatie

Overdracht van arbeidspatronen van ouders op kinderen

Anne E. van Putten¹

‘Waarom doet mijn broertje zo weinig thuis?’ Deze vraag stelde een zestienjarige lezeres in de rubriek ‘Wat zou u doen?’ van de *Volkskrant* (*Volkskrant Magazine*, 2010). De lezersreacties op deze vraag illustreerden dat de bijdrage van jongens in het huishouden niet vanzelfsprekend is, in tegenstelling tot die van meisjes. Uit statistieken weten we dat een regelmatig stofzuigende, kokende en strijkende vader ook niet vaak voorkomt, evenals moeders die hoofdkostwinnaar zijn en meer dan drie dagen per week werken. Wat heeft dit allemaal met elkaar te maken en wat zouden ouders die hun kinderen tot ‘allround’ zelfstandige mannen en vrouwen willen opvoeden moeten doen?

Een betere verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid was een centraal punt in het feminisme van de ‘tweede golf’. Feministes maakten duidelijk dat het ‘persoonlijke politiek’ was. Met andere woorden: de machtsverhoudingen thuis waren exemplarisch voor de maatschappelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen en vice versa. Betaald werk werd gezien als essentieel om de machtsbasis van vrouwen te verbeteren: ‘In het bos vallen geen besluiten’, zei ex-staatssecretaris Emancipatiezaken Hedy D’Ancona (1983).

Wat is er veranderd sinds het onbehagen van Joke Smit de Nederlandse vrouwen aantak? Enerzijds veel: vrouwen zijn massaal tot

de arbeidsmarkt toegetreden, mannen dragen meer aan huis en gezin bij, het opleidingsniveau van vrouwen is sterk gestegen, hun rechtspositie is gelijkgetrokken aan die van mannen en de mening dat mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn is gemeengoed geworden. Toch is het fundament van de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen in de kern nauwelijks veranderd. Daarmee doel ik op de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid in het privédoel. De massale toetreding van vrouwen tot de arbeidsmarkt in de loop van de jaren tachtig en negentig bestond voor het overgrote deel uit een toestroom van deeltijdwerkers (Román, Schippers & Vlasblom, 2007; Cuijpers, Hermans & Portegijs, 2006). Doordat het gemiddelde aantal arbeidsuren van mannen beduidend hoger ligt dan dat van vrouwen, te weten op 37 uur per week tegen 25 voor de vrouwen (Beckers, Hermans & Portegijs, 2009) is in Nederland de grootste ‘deeltijd kloof’ (Rosenfeld & Birkelund, 1995) van de ontwikkelde wereld ontstaan. Vrouwen blijven bovendien onveranderd het leeuwendeel van de taken met betrekking tot huishouden, gezin en familie doen. Hoewel het verschil sinds de jaren zeventig kleiner is geworden, besteden vrouwen nog altijd tweemaal zoveel tijd aan huishoudelijk werk en zorgtaken dan mannen (zie www.tijdbesteding.nl). Deze sekseverschillen

op het terrein van onbetaalde en betaalde arbeid leiden tot grote inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen gedurende de gehele levensloop en tot een ondervertegenwoordiging van vrouwen in beslissingnemende posities. Niet voor niets wordt dit seksestereotype arbeidspatroon de meest fundamentele maatschappelijke scheidslijn van vandaag genoemd (Fuchs Epstein, 2007).

Intergenerationele overdracht

Het blijft een vraagteken waarom de meeste mensen een gelijkwaardige taakverdeling normaal en gewenst vinden, maar slechts een kleine minderheid deze egalitaire rolopvattingen ook daadwerkelijk in de praktijk brengt. Hoe kunnen we verklaren dat verandering op dit vlak zo langzaam gaat, terwijl randvoorwaarden voor een gelijkwaardiger taakverdeling zoals onderwijs, rechten, beloning en denkbeelden wel verbeterd zijn? Deze vraag was de aanleiding voor mijn promotieonderzoek naar de intergenerationele overdracht van betaalde en onbetaalde arbeidspatronen in Nederland (Van Putten, 2009).

Overdracht van generatie op generatie biedt namelijk een aanvullende verklaring voor de hardnekkig seksestereotype arbeidsverdeling bovenop de gangbare verklaringen voor de betaalde en onbetaalde arbeid van mannen en vrouwen, die zich richten op oorzaken op individueel, koppel- en huishouden-niveau. De sociaal-wetenschappelijke literatuur draagt verschillende mechanismen van intergenerationele overdracht aan die van toepassing zijn op arbeidspatronen: rolmodellering van gedrag, overdracht van hulpbronnen, en de intergenerationele overdracht van steun of hulp. Hoewel het zo'n voor de hand liggende verklaring lijkt, was de intergenerationele overdracht van arbeidspatronen tot voor kort nog nauwelijks empirisch onderzocht en in Nederland nog minder dan in de Verenigde

Staten. Daarom heb ik op basis van gegevens van de *Netherlands kinship panel study* (zie Dykstra et al, 2005; 2007) bekeken in hoeverre intergenerationele overdracht bepalend is voor het aantal arbeidsuren en de bijdragen aan huishoudelijk werk en zorgtaken van vrouwen en mannen in Nederland (zie Figuur 1). Ik zal hier laten zien hoe deze drie manieren van overdracht werken in de Nederlandse praktijk en aan het eind conclusies trekken voor de toekomst. Daarnaast zal ik het ook hebben over hulp van kinderen aan oudere ouders en de invloed daarvan op arbeidsdeelname. Voor een uitgebreid theoretisch kader, literatuuroverzicht en de uitkomsten en discussie van mijn empirische analyses verwijs ik naar mijn proefschrift *The role of intergenerational transfers in gendered labour patterns* (Van Putten, 2009).

Rolmodellering van huishoudelijk werk

In de eerste plaats onderzocht ik wat de verdeling van huishoudelijke taken en kinderverzorging tussen ouders in de kindertijd betekende voor de taakverdeling tussen volwassen vrouwen en mannen. Volgens de psychologische theorie van rolmodellering vormt het gedrag van ouders als het ware een blauwdruk waarop kinderen in volwassenheid teruggrijpen (Bandura, 1977). Empirisch onderzoek had deze theorie al bevestigd voor Amerikaanse mannen, die meer in het huishouden bleken te doen wanneer zij waren opgegroeid met een werkende moeder (Gupta, 2006), of naarmate hun vader vroeger een groter aandeel in het huishouden had gehad (Cunningham, 2001). Deze studies kenden echter verschillende tekortkomingen, onderzochten geen vrouwen of vonden geen aanwijzing voor rolmodellering onder vrouwen en vroegen bovendien om kruisvalidatie in de Nederlandse context.

Mijn empirische analyses bevestigen dat ook Nederlandse mannen een grotere bijdrage aan huishoudelijk werk leveren naarmate hun vaders een grotere bijdrage aan het huishouden leverden in hun kindertijd, en bevestigen dit patroon bovendien ook voor vrouwen en hun moeders. Hoewel het rolpatroon van de ouders niet de enige of de grootste factor van invloed blijkt, suggereert deze bevinding dat vrouwen en mannen zich op het terrein van huishoudelijk werk spiegelen aan het vroegere rolmodel van hun ouders.

Werkende moeders en dochters

In de tweede plaats onderzocht ik wat het voor de arbeidsuren van vrouwen betekent als ze zijn opgegroeid met een werkende moeder. De literatuur noemt twee mechanismes die laten zien hoe het arbeidsmarktgedrag van moeders de arbeidsuren van dochters kan beïnvloeden. Ten eerste het eerder genoemde mechanisme van rolmodellering: werkende moeders reiken met hun gedragsvoorbeeld strategieën aan om betaald werk en zorgtaken te combineren, waarop dochters in volwassenheid kunnen terugvallen. Ten tweede wordt genoemd de hulpbronnenoverdracht: werkende moeders kunnen meer sociaal, menselijk en financieel kapitaal overdragen op hun dochters dan thuismoeders, omdat zij over een professioneel netwerk beschikken, ervaringsdeskundige zijn op de arbeidsmarkt en geld verdienen (Aschaffenburg, 1995; Kalmijn, 1994; Korupp, 2000). Dit verbetert de startpositie van dochters op de arbeidsmarkt, waardoor zij later geneigd zijn meer tijd te investeren in betaald werk.

Uit mijn analyses blijkt inderdaad dat vrouwen in de arbeidzame leeftijd (15-64 jaar) die zijn opgegroeid met een werkende moeder wekelijks gemiddeld anderhalf tot twee uren meer betaald werken dan vrouwen die zijn opgegroeid met een thuismoeder.² Dat lijkt misschien geen spectaculair verschil, maar op

een gemiddelde werkweek van 24 uur scheelt dit toch 6%. Een toename van 6% zou het tekort aan arbeidskrachten in de zorg en het onderwijs grotendeels oplossen.

Het budgetteren van tijd 1: hulp van grootouders aan ouders

Praktische hulp van ouders aan volwassen kinderen komt regelmatig voor in Nederland en andere ontwikkelde landen (Albertini, Kohli & Vogel, 2007) onder meer in de vorm van grootouderoppas voor kleinkinderen (Gilsing, 2007; Hank & Buber, 2009; Portegijs, Cloin, Ooms & Eggink, 2006). Economische theorieën over tijdsbudgetrestricties (Kooreman & Wunderink, 1996) waaronder de *new home economics* theorie (Becker, 1985) beredeneren dat het ontvangen van praktische hulp met huishouden en zorgtaken de tijd vergroot die leden van het huishouden aan betaalde arbeid kunnen besteden. Studies in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk hebben aangetoond dat (migranten)moeders met jonge kinderen vaker betaald werk hebben wanneer grootouders voor kleinkinderen zorgen (Gray, 2005; Dimova & Wolff, 2008). De intergenerationele overdracht van praktische hulp kan als mechanisme echter ook bijdragen aan de verklaring van het aantal arbeidsuren van vrouwen en mannen. Daarom onderzocht ik in hoeverre ouders van kleine kinderen meer tijd konden besteden aan hun betaalde werk wanneer zij hulp ontvingen van hun eigen ouders (de grootouders) in het huishouden en met de verzorging van de kinderen. Mijn bevinding was dat moeders met jonge kinderen gemiddeld tweeënhalve uren meer betaald werken en vaker op de arbeidsmarkt participeren, wanneer zij hulp in het huishouden ontvangen van hun eigen ouders.³ Deze 'neerwaartse intergenerationele overdracht' in de vorm van praktische hulp van grootouders heeft dus een duidelijke economische beteke-

nis. Overigens geldt dit niet voor vaders met jonge kinderen.

Verrassend genoeg wees mijn onderzoek niet op een verband tussen de arbeidsuren van ouders met jonge kinderen en de hulp die zij ontvangen van grootouders met *kinderverzorging*. Een van de voorlopige verklaringen hiervoor is dat de groep ouders die gebruik maakt van kinderverzorging door grootouders nogal breed is, te weten ruim de helft van de moeders en een derde van de vaders.⁴ Hierdoor vertroebelen eventuele verschillen in de frequentie van de ontvangen hulp, bijvoorbeeld het verschil tussen een wekelijkse vaste oppasdag en af en toe een avondje bijspringen, mogelijk het verband tussen de arbeidsuren van ouders en ontvangen hulp. De groep ouders die *huishoudelijke hulp* van de grootouders ontvangt, is daarentegen veel kleiner, namelijk een derde van de moeders en een achtste van de vaders, en waarschijnlijk homogener qua frequentie van geboden hulp.

Het budgetteren van tijd 2: hulp van kinderen aan oudere ouders

Wanneer ouders op leeftijd raken en belemmeringen ondervinden in hun dagelijkse activiteiten en wanneer zij hierbij niet door hun partner kunnen worden geholpen, ontvangen zij vaak praktische hulp van hun kinderen, meestal van dochters (zie ondermeer Ogg & Renaut, 2006). Hoewel de internationale literatuur geen volledig eenduidig beeld biedt, is er overtuigend empirisch bewijs dat het geven van steun de *arbeidsdeelname* van vrouwen belemmert (zie ondermeer Spiess & Schneider, 2003). De meeste van deze studies richten zich echter alleen op arbeidsdeelname in plaats van arbeidsuren, op vrouwen, en op de intensieve zorgtaken voor ouderen met vergaande fysieke belemmeringen, zoals naar de wc brengen en baden. Deze zorg wordt in Nederland meestal door professionele hulp-

verleners gegeven in verzorgings- of verpleegtehuizen, terwijl familieleden lichtere vormen van praktische hulp bieden (mantelzorg).

In Nederland is de invloed van mantelzorg op de arbeidspositie voornamelijk op kwalitatieve wijze onderzocht (Van Doorne-Huiskes, Dykstra, Nievers, Oppelaar & Schippers, 2002). Daarom onderzocht ik in mijn proefschrift de samenhang tussen de arbeidsuren van mannen en vrouwen tussen de veertig en 64 jaar enerzijds en de hulp die zij al dan niet geven in het huishouden, in de tuin, met vervoer, en met de administratie aan hun (oudere) ouders anderzijds. De economische theorieën over tijdsbudgetrestricties voorspellen immers dat het geven van praktische hulp tijd kost, die afgaat van de tijd die aan betaald werk besteed kan worden.

Mijn onderzoeksbevindingen ondersteunen een dergelijk verband echter niet – onder mannen noch vrouwen. Het regelmatig terugkerende schrikbeeld van afnemende solidariteit met ouderen als gevolg van de toegenomen arbeidsdeelname van vrouwen lijkt dus weinig empirisch gegrond, ten minste, onder de huidige generatie middelbare werkenden met een werkende partner. Een van de voorlopige verklaringen voor deze bevinding ligt mogelijk in het grote aandeel deeltijders onder de vrouwen in deze leeftijdsgroep.⁵ Ook al werken sommige deeltijders twee dagen, andere drie en weer andere vier dagen, het feit dat ze allemaal ten minste een dag doorde-weeks vrij zijn, maakt de combinatie van werken en hulp geven waarschijnlijk al mogelijk. Voor mannen in deze leeftijdsgroep geldt dat het merendeel een in deeltijd werkende partner heeft, die hun mogelijk dusdanig veel uit handen kan nemen wat betreft huishoudelijk werk en andere zorgtaken, dat ook zij zonder problemen hun werk met praktische hulp aan oudere ouders kunnen combineren.

Tot in het zevende geslacht?

Wat betreft de relatie tussen generaties die centraal staat in deze editie van *Tijdschrift voor Genderstudies* is de belangrijkste conclusie uit mijn onderzoek wellicht dat het *gedrag* van ouders in het huishouden en op de arbeidsmarkt, zowel tijdens de kindertijd als de volwassenheid van hun kinderen, de (latere) arbeidspatronen van mannen en vrouwen beïnvloedt. Met hun keuze voor een bepaalde taakverdeling schotelen ouders hun kinderen een toonaangevend gedragsvoorbeeld voor en ze dragen hiermee ook hulpbronnen over op hun kinderen. Beide zijn medebepalend voor het latere gedrag van kinderen. Daarnaast beïnvloeden ouders door het al dan niet bieden van praktische hulp in het huishouden de arbeidsuren van vrouwen met jonge kinderen.

Deze bevindingen roepen al gauw de vraag op of we nu ook kunnen voorspellen hoe de arbeidspatronen van mannen en vrouwen er in de komende generaties uit zullen zien. Zal de genderkloof in betaalde en onbetaalde arbeid in de toekomst gedicht worden en zo ja, wanneer? Puur en alleen op basis van mijn onderzoek is het niet mogelijk om op deze manier te extrapoleren naar de toekomst. Vanwege het cross-sectionele karakter van de gebruikte gegevens bieden mijn analyses uitsluitend zicht op de rol van intergenerationale overdracht in een specifiek tijdsraam, dat betrekking heeft op de volwassenen van nu. Tweederde van de nu onderzochte volwassen vrouwen groeide op met een niet-werkende moeder, terwijl tegenwoordig het merendeel van de vrouwen op de arbeidsmarkt actief blijft na de geboorte van hun eerste kind. Daarom ligt het voor de hand dat wanneer de kinderen van vandaag straks volwassen zijn, hun arbeidsuren niet zozeer door de *arbeidsdeelname* van hun moeders, maar door het aantal *arbeidsuren* van moeders beïnvloed

zullen zijn. En wanneer het aantal mannen dat in deeltijd werkt om voor hun kinderen te kunnen zorgen substantieel toeneemt, zal deeltijdwerk door vaders de arbeidspatronen van hun kinderen ook beïnvloeden.

Wat kunnen mijn bevindingen *wel* over de toekomst zeggen? Zolang mannen en vrouwen betaalde en onbetaalde arbeid zo onevenredig blijven verdelen als nu het geval is, zal de intergenerationale overdracht van gedragspatronen de ontwikkeling naar een gelijkwaardige taak-, inkomens- en machtsverdeling tussen de seksen blijven afremmen. En gezien de huidige dominantie van het anderhalfverdienerspatroon ligt het voor de hand dat het steen-in-de-vijvereffect van de rol doorbrekende ouders die er wel degelijk zijn, voorlopig beperkt blijft. Longitudinale gegevens over de afgelopen decennia laten zien dat het gemiddeld aantal betaalde arbeidsuren dat vrouwen wekelijks werken vrijwel constant op hetzelfde niveau is gebleven, om en nabij de 24 uur (Román, Schippers & Vlasblom, 2007). Het ligt niet erg voor de hand dat de arbeidsuren van vrouwen nu opeens wel binnen korte tijd substantieel toe zouden nemen. Andere gegevens suggereren dat het overgrote merendeel van de deeltijdwerkende mannen (driekwart) dit nog altijd niet doet om voor hun (jonge) kinderen te zorgen, maar om een cursus te volgen die hun carrièrekansen vergroot, of als onderdeel van afbouwen richting pensionering (Portegijs, Cloin, Keuzekamp, Merens & Steenvoorden, 2008). Vaders die zelfs (mede) omwille van hun gezin helemaal *stoppen* met een topfunctie, zoals recent Wouter Bos zich legitimeerde, zijn en blijven naar alle waarschijnlijkheid voorlopig een unicum.

Tot slot

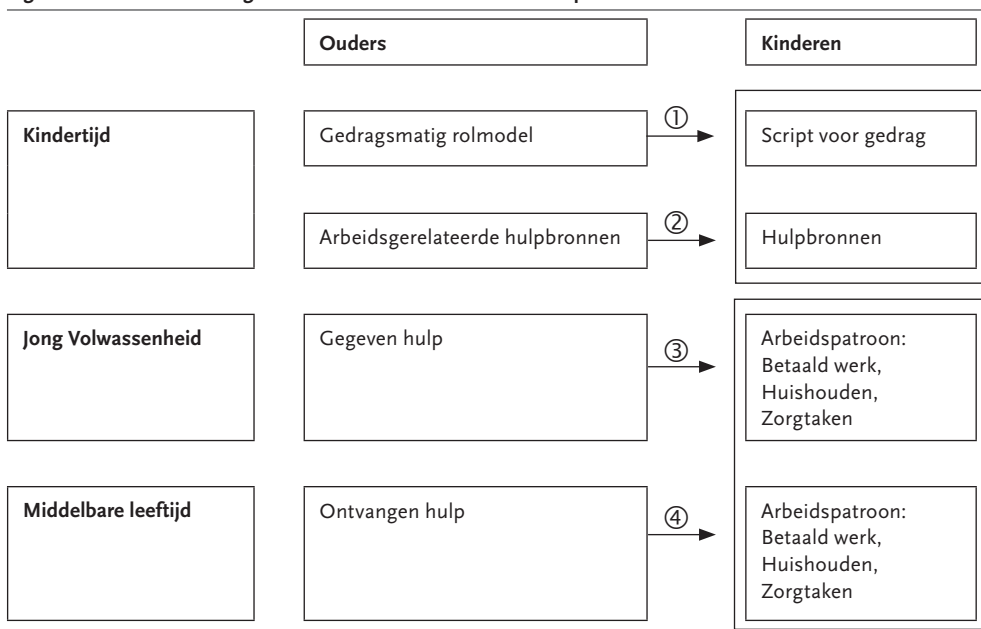
Veel ouders zien betaald werk door moeders als een activiteit waarmee zij hun kinderen

aandacht en zorg ontzeggen – overigens zonder dat dit ook voor vaders lijkt te gelden: ‘Je krijgt toch geen kinderen om ze door een ander (dan de moeder) te laten verzorgen?!’. Deze overtuiging lijkt een belangrijke rol te spelen in de keuze van veel Nederlandse vrouwen voor een kleine deeltijd baan en de hoofdverantwoordelijkheid voor huis en gezin. Op basis van mijn bevindingen kun je echter beredeneren dat juist door te werken, moeders hun kinderen waardevolle bagage meegeven.

Bovendien wijst mijn onderzoek erop dat er veel voor te zeggen is, wanneer vaders net als moeders regelmatig zouden stofzuigen, koken en de was doen. Daarmee zouden ouders hun zonen even goed als dochters kunnen equiperen voor de combinatie van

betaalde met onbetaalde arbeid. Die combinatie wordt voor steeds meer mannen werkelijkheid, nu een op de drie huwelijken en een op de twee samenwonenrelaties eindigt in een breuk. Mannen moeten daardoor regelmatig hun kinderen zelf opvangen en hun huishouden draaiend houden. Voor mannen valt daarbij ook iets anders te winnen: meer en beter contact met hun kinderen. Dat is des te meer van belang omdat frequent contact met kinderen er voor zorgt dat de vaders ook als ze oud zijn emotionele en praktische steun van hun kinderen krijgen (Kalmijn, 2007). Gezien de stijgende levensverwachting en het opdrogen van de collectief betaalde ouderenzorg, lijkt mij dat, los van het genoeg, meer noodzaak dan luxe.

Figuur 1. Vormen van intergenerationale overdracht van arbeidspatronen



- 1 Gedragmatige rolmodellering door ouders in kindertijd.
- 2 Overdracht van werkgerelateerde hulpbronnen van ouders op kinderen tijdens kindertijd.
- 3 Invloed van praktische hulp van ouders aan kinderen op arbeidspatronen van kinderen in jong volwassenheid.
- 4 Invloed van praktische hulp van kinderen aan ouders op arbeidspatronen van kinderen op middelbare leeftijd.

Noten

- 1 Dit artikel geeft uitsluitend de bevindingen van de auteur weer en reflecteert in geen enkel opzicht de standpunten van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- 2 Overigens geldt ook hier dat het vroegere arbeidspatroon van ouders niet de enige of de grootste factor van invloed is op het arbeidspatroon van volwassen kinderen. Zo zijn de arbeidsuren van dochters sterker afhankelijk van hun eigen opleidingsniveau, en de leeftijd van hun jongste kind, dan van de vroegere arbeidsdeelname van hun moeders.
- 3 Wederom geldt hier: intergenerationale overdracht is niet de enige of grootste factor van betekenis. De arbeidsuren van moeders met jonge kinderen worden nog sterker beïnvloed door een niet-standaard werkrooster ('s avonds, 's nachts en/of in het weekend; verhoogt arbeidsuren met 9,5 uur) en de gebruikmaking van betaalde kinderopvang (verhoogt arbeidsuren met bijna 7 uur), traditionele rolopvattingen, en gebruikmaking van betaalde huishoudelijke hulp (verhoogt arbeidsuren met 3,5 uur).
- 4 Zie voor andere voorlopige verklaringen het vierde hoofdstuk 'Support for working mothers: the impact of grandparent help with housework and childcare on the work-hours of parents with young children' in mijn proefschrift (Van Putten, 2009).
- 5 Zie voor vier andere voorlopige verklaringen het vijfde hoofdstuk 'No conflict: the interdependency between the work-hours and provision of instrumental support to elderly parents of middle aged women and men' in mijn proefschrift (Van Putten, 2009).

Literatuur

- Albertini, M., M. Kohli & C. Vogel (2007). Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes? *Journal of European Social Policy*, 17, 319-334.
- Aschaffenburg, K.E. (1995). Rethinking images of the mobility regime: making a case for women's mobility. *Research in Stratification and Mobility*, 14, 201-235.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Becker, G.S. (1985). Human capital, effort, and the sexual division of labor. *Journal of Labor Economics*, 3, 33-58.
- Beckers, I., B. Hermans & W. Portegijs (2009). Betaalde arbeid. In A. Merens & B. Hermans, (red.), *Emancipatiemonitor 2008*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Cuijpers, M., Hermans, B. & Portegijs, W. (2006). Betaalde arbeid. In W. Portegijs, B. Hermans & V. Lalta (red.), *Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau, 67-99.
- Cunningham, M. (2001). Parental influences on the gendered division of housework. *American Sociological Review*, 66, 184-203.
- D'Ancona, H. (1983) Het belang van betaald werk – In het bos vallen geen besluiten. In: W. Dorsman, E. Etty, M. Leijenaar, M. Linthorst & T. de Nijs (red.) *Feminisme en politieke macht. Deel 2. Herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid*. Amsterdam: De Populier.
- Dimova, R. & F-C. Wolff (2008). Grandchild care transfers by ageing immigrants in France: Intra-household allocation and labour market implications. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 24, 315-340.
- Doorne-Huiskes, J. van, P. Dykstra, E. Nievers, J. Oppelaar & J.J. Schippers (2002). *Mantelzorg: tussen vraag en aanbod* (63). Den Haag: NIDI.
- Dykstra, P., M. Kalmijn, T.C.M. Knijn, A.E. Komter, A.C. Liefbroer & C.H. Mulder (2005). *Codebook of the Netherlands kinship panel study, a multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, wave 1*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.
- Dykstra, P.A., M. Kalmijn, T.C.M. Knijn, A.E. Komter, A.C. Liefbroer & C.H. Mulder (2007). *Codebook of the Netherlands kinship panel study: a multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, wave 2*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.
- Fuchs Epstein, C. (2007). Great divides: the cultural, cognitive, and social bases of the global subordination of women. *American Sociological Review*, 72, 1-22.

- Gray, A. (2005). The changing availability of grandparents as carers and its implications for childcare policy in the UK. *Journal of Social Policy*, 34, 557-578.
- Gupta, S. (2006). The consequences of maternal employment during men's childhood for their adult housework performance. *Gender & Society*, 20, 60-86.
- Gilsing, R. (2007). *Liefst zoals thuis. Ouders en kinderen over buitenschoolse opvang*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Hank, K. & I. Buber (2009). Grandparents caring for their grandchildren: Findings from the 2004 survey of health, ageing, and retirement in Europe. *Journal of Family Issues*, 30, 53-73.
- Kalmijn, M. (1994). Mother's occupational status and children's schooling. *American Sociological Review*, 59, 257-275.
- Kalmijn, M. (2007). Gender differences in the effects of divorce, widowhood, and remarriage on intergenerational support: does marriage protect men? *Social Forces*, 85, 1079-1104.
- Kooreman, P. & S. Wunderink (1996). *The economics of household behaviour*. London: Macmillan Press Ltd.
- Korupp, S.E. (2000). *Mothers and the process of social stratification*. Utrecht: Utrecht University.
- Ogg, J. & S. Renaut (2006). The support of parents in old age by those born during 1945-1954: a European perspective. *Ageing & Society*, 26, 723-743.
- Portegijs, W., M. Cloin, S. Keuzekamp, A. Merens & E. Steenvoorden (2008). *Verdeelde tijd. Waarom vrouwen in deeltijd werken*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Portegijs, W., M. Cloin, I. Ooms & I. Eggink (2006). *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en werk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Putten, A. E. van (2009). *The role of intergenerational transfers in gendered labour patterns*. Proefschrift Universiteit Utrecht. Amsterdam: Uitgeverij Aksant.
- Román, A., J.J. Schippers, & J.D. Vlasblom, (2007). *Vrouwen, gezinnen en werk: een cohortbenadering van de arbeidsparticipatie in Nederland*. Tilburg: Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek/Institute for Labour Studies.
- Rosenfeld, R. A., & G.E. Birkelund (1995). Women's part-time work: a cross-national comparison. *European Sociological Review*, 11(2), 111-134.
- Spiess, C.K. & A.U. Schneider (2003). Interactions between care-giving and paid work hours among European midlife women, 1994 to 1996. *Ageing & Society*, 23, 41-69. Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI rapport 79).
- Wat zou u doen? (2010). *Volkskrant Magazine*, 20/21 januari.